

# Motion till riksdagen 2020/21:3743

av **Hanna Gunnarsson m.fl. (V)**

## med anledning av prop. 2020/21:30 Totalförsvaret 2021–2025

---

### Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut .....	2
2	Inledning .....	4
3	Ett modernt totalförsvaret .....	5
3.1	Ett stärkt totalförsvaret .....	5
3.1.1	Välfärden är samhällets bottenplatta .....	5
3.1.2	Samhällsviktig verksamhet ska ägas offentligt .....	6
3.1.3	Behovet av ett fungerande civilt försvar .....	6
3.1.4	Beredskapslager och beredskapslivsmedel .....	7
3.1.5	Frivilligorganisationerna och civilsamhället .....	7
3.1.6	Enskilda människors krisberedskap .....	7
3.1.7	Försvarsmaktens stöd till det civila samhället vid kriser och olyckor .....	8
3.1.8	Utvärdering av totalförsvaret .....	9
4	Det säkerhetspolitiska läget och hotbilder .....	9
4.1	Ett väpnat angrepp mot Sverige är osannolikt .....	11
4.2	Militär alliansfrihet .....	11
4.3	Samarbete inom Norden .....	12
4.3.1	Norrbotten som militärt test- och övningsområde .....	13
4.4	Nato .....	13
4.4.1	Nato som kärnvapenallians .....	14
4.5	EU:s militarisering .....	14
4.5.1	Krigsmaterielsamarbetet inom EU .....	14
4.6	Kärnvapen och FN:s avtal om förbud mot kärnvapen .....	15

5	Försvarmaktens organisation.....	16
5.1	Styrning och ledning av Försvarmakten .....	16
5.2	Värnplikt och civilplikt .....	16
5.3	Personalförsörjning .....	17
5.4	En försvarmakt för alla .....	17
5.5	Nya regementen.....	18
6	Försvarmakten, klimat och miljö.....	19
6.1	Försvarmaktens interna miljö- och klimatarbete .....	19
6.2	En självständig kontrollfunktion .....	21
6.3	Begränsa undantaget för miljökonsekvensbeskrivningar.....	21
6.4	En gemensam lösning på utbyggnaden av vindkraft.....	21
6.5	Försvarets övningar i Vättern.....	22
7	Internationella militära insatser.....	23
7.1	Genusperspektiv vid internationella insatser.....	24
8	Integritet och signalspaning .....	24
9	Vapenexport.....	26

## 1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda om samtliga kommuner bör åläggas att inrätta en frivillig resursgrupp och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att kontinuerligt med några års mellanrum skicka ut broschyren Om krisen eller kriget kommer på nytt och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tillsättas en utredning om hur ett bättre samarbete mellan civila myndigheter såsom Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Totalförsvarets skyddscentrum, Totalförsvarets signalskyddsskola och Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum kan skapas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen inte bör inrätta någon ny myndighet för uppföljning och utvärdering av verksamheten i totalförsvaret och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige i sina bilaterala kontakter ska verka för att USA återansluter sig till Open Skies-avtalet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge i uppdrag åt Försvarmakten att återkomma med en plan på hur Vidsel Test Range kan avskaffas som militärt testområde och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör lagstifta om ett förbud mot införande och transitering av kärnvapen på svenskt territorium samt följa upp att förbudet följs genom tillförlitliga kontrollmekanismer och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inte bör delta i vare sig Europeiska försvarsfonden eller Europeiska fredsfaciliteten och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige i sina bilaterala kontakter bör verka för att Startavtalet förlängs och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige i sina bilaterala kontakter bör verka för ett nytt nedrustningsavtal motsvarande INF-avtalet (Intermediate-Range Nuclear Forces) och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Försvarsmakten bör ges i uppdrag att återkomma med en plan för hur man ska uppnå en jämn könsfördelning på organisationens olika nivåer till senast 2035 och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Försvarsmakten bör få i uppdrag att genomföra en årlig jämställdhetskartläggning för att följa arbetet med hur jämställdheten utvecklas och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen avslår regeringens förslag om att riksdagen bemyndigar regeringen att under perioden 2021–2025 återinrätta Bergslagens artilleriregemente (A 9) i Kristinehamn, Dalregementet (I 13) i Falun och Västernorrlands regemente (I 21) i Sollefteå.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i regleringsbrevet bör ge Försvarsmakten nya instruktioner som går i linje med klimatlagen och det klimatpolitiska ramverket och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge i uppdrag åt Naturvårdsverket att utvärdera Försvarsmaktens miljömålsarbete utifrån samma grundläggande krav och förväntningar som för övriga miljömålsmyndigheter och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att undersöka förutsättningarna för en fristående myndighet för tillsyn och kontroll på hälso- och miljöområdet inom försvaret och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ges i uppdrag att utreda hur undantag från krav på strategisk miljöbedömning och krav på undersökning i fråga om miljöpåverkan för totalförsvaret och räddningstjänst när det gäller planer och program kan begränsas i lagstiftningen för att minska risken för negativ miljöpåverkan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge i uppdrag åt Försvarsmakten att ta fram en handlingsplan för att minska föroreningarna av Vättern orsakade av militära övningar och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheterna till ett totalstopp för Försvarsmaktens övningar i och runt Vättern och tillkännager detta för regeringen.

20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i kontakter med berörda myndigheter bör säkerställa att det finns tillgänglig information och nödvändiga rutiner för att möjliggöra uppgiftslämnande i fråga om sexuellt våld, sexuella trakasserier eller liknande missförhållanden för anställda inom Försvarsmakten oavsett arbetsplats och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för att alla samarbetsländer vid internationella insatser ska ha en handlingsplan för att genomföra FN:s resolution 1325 och tillkännager detta för regeringen.

## 2 Inledning

Vi lever i ett mer sårbart samhälle. De senaste åren har det blivit tydligt vilka civila hot som finns mot Sverige, som naturkatastrofer (bränder, torka och översvämningar) i klimatförändringens spår, olika former av it-attacker, splittring mellan olika grupper i samhället, påverkansförsök och falska nyheter. Vänsterpartiet menar att ett mer jämlikt samhälle är ett tryggare och säkrare samhälle. Det måste därför vara en del av vårt säkerhetspolitiska arbete att göra samhället mer jämlikt och stärka samhällets bottenplatta – välfärden. Detta gäller både nationellt och internationellt. I dag är klimatförändringen en alltmer framträdande anledning till krig och konflikter, att motarbeta klimatförändringen är därför detsamma som att arbeta för en fredligare värld. Det finns också stort behov av att sätta fokus på begreppet ”mänsklig säkerhet” och se till människors säkerhet och trygghet i ett helhetsperspektiv. I en trygg och säker värld måste det finnas stabila mänskliga rättigheter, stark demokrati, mat och vatten till alla, jämställdhet och jämlikhet mellan grupper, frihet från våld, tvång och förtryck samt sjukvård tillgänglig för alla. Vår värld är tyvärr långt från säker för alla människor i dag.

Militär alliansfrihet är en förutsättning för att kunna föra en självständig och progressiv utrikespolitik. Sverige har en lång tradition och stort ansvar för att vara ett föredöme i världen med diplomati, bistånd och solidaritetsarbete. Dessa är de viktigaste metoderna för att bygga fred i världen. I det försämrade säkerhetspolitiska läge som nu råder måste Sverige återigen bli en stark röst i världen och gå i spetsen för fred och nedrustning samtidigt som vi står upp för de mänskliga rättigheterna. På hemmaplan måste vi arbeta för ett starkare samlat totalförsvaret, där det civila samhällets robusthet och motståndskraft stärks för att vi alla ska kunna leva ett tryggt och säkert liv. Det är därför glädjande att rubriken för regeringens proposition den här gången är just Totalförsvaret.

Vänsterpartiet har deltagit i försvarsberedningens arbete och står i huvudsak bakom beredningens förslag. Vi delar dock inte regeringens slutsats när det gäller de ekonomiska medel som bör tillföras det militära försvaret under perioden. Vi ser att försvaret har ett behov av mer resurser, inte minst för att möta en utbyggnad av värnplikten och för att stärka förbandsverksamheten. Men utvecklingen av Försvarsmakten måste ske under en längre tidsperiod. Vi menar att Försvarsmakten har möjligheter att spara in kostnader, främst på materielsidan.

## 3 Ett modernt totalförsvar

Vänsterpartiet ser ett stort behov av att stärka totalförsvaret. Det är nödvändigt för att upprätthålla trovärdigheten för vår militära alliansfrihet och för att skapa ett robust samhälle som kan stå emot kriser och konflikter och om det värsta skulle inträffa, väpnad konflikt. Ett starkt totalförsvar räddar Sverige från kriser. Det är genom att bygga upp en stark motståndskraft hos civila verksamheter som effekterna av stora kriser kan bli så små som möjligt.

Det militära försvaret har ett behov av mer resurser, men behovet av resurser är också stort i många andra delar av samhället. Vänsterpartiet menar att en ökning av antalet värnpliktiga är centralt både för den folkliga förankringen och för personalförsörjningen. Vi delar också den övergripande synen på inriktning av krigsorganisation. Vi vill särskilt stryka under vikten av en förstärkning av det civila försvaret och delar regeringens ambition om att genomgående stärka detta.

Samtidigt som totalförsvaret måste byggas upp finns stora behov av andra satsningar i vårt samhälle. Ett återuppbyggande av totalförsvaret, med alla de ekonomiska och personella resurser som det kräver, får inte överskugga behovet av andra stora satsningar som att bygga bostäder och förstärka infrastruktur i form av mer järnväg. När konflikter uppstår mellan olika intressen måste det finnas en helhetssyn på vad som är bäst för samhällets utveckling.

Regeringen föreslår att en ny myndighet för psykologiskt försvar inrättas. Vänsterpartiet anser att det är väldigt viktigt att stärka det psykologiska försvaret men vi menar att detta bör göras av den redan existerande Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).

### 3.1 Ett stärkt totalförsvar

#### 3.1.1 Välfärden är samhällets bottenplatta

Ett starkt totalförsvar kräver ett robust samhälle i alla delar. Det innebär bl.a. en väl utbyggd välfärd där kommuner och regioner har tillräckliga resurser för att bedriva en god verksamhet både på daglig basis som vid ansträngda lägen. De senaste årens stora nedskärningar i verksamheten på bred front i kommuner och regioner har gjort välfärden och verksamheten mycket sårbar. Det finns helt enkelt inte resurser, varken ekonomiskt eller personellt, att bedriva en tillräckligt bra verksamhet ens under normala förhållanden. Hur ska personalen klara av en kris om de går på knäna redan innan krisen uppstår? På samma sätt har stora privatiseringar och utförsäljningar av offentlig verksamhet gjort att många kommuner inte har rådighet över den samhällsviktiga verksamheten inom kommunens gränser, något som gör att verksamheten blir svår att samordna och styra vid kriser. Denna utveckling gör vårt samhälle väldigt sårbart vid kriser, och stora förändringar måste göras. Välfärden är samhällets bottenplatta, grunden till allt.

Vid en allvarlig kris som den pandemi vi nu står mitt i är det viktigt att samhällets struktur bibehålls. Det är sjukvården och ansvariga myndigheter som är bäst lämpade att ansvara för att minska smittspridningen, men i det allvarliga läge vi hade under våren och sommaren 2020 var det självklart att alla tillgängliga resurser skulle användas. Försvarsmaktens, Hemvärnets och de frivilliga försvarsorganisationernas arbete var nödvändigt för att klara av transporter och testning. Risken är stor för liknande stora

kriser framöver, och då måste alla inblandade parter i förväg ha kunnat planera och öva för olika scenarier.

### **3.1.2 Samhällsviktig verksamhet ska ägas offentligt**

En grundläggande utgångspunkt för ett robust och motståndskraftigt samhälle är möjligheten för det offentliga att faktiskt ha kontroll över den samhällsviktiga verksamheten. Vårt samhälle har blivit mer sårbart efter årtionden av olika former av privatiseringar, utförsäljningar och entreprenader. Från att ha haft en offentlig organisation som hade överblick, kunde planera och prioritera har vi nu samhällsviktig verksamhet uppdelad på ett mycket stort antal aktörer, varav en del dessutom har utländskt ägande, som alla bara har koll på sin lilla bit. Det gör oss sårbara. Vi måste se betydelsen av offentligt ägande och offentlig styrning av samhällsviktig verksamhet som en del av arbetet med att bygga ett robust och säkert samhälle. Ett aktuellt exempel är byggandet och ägandet av 5G-näten.

Vi menar att det är i medborgarnas intresse att verksamheter och infrastruktur som är viktiga för samhällets utveckling ägs av medborgarna gemensamt, genom staten, regionerna eller kommunerna. Att sälja ut samhällsviktig verksamhet riskerar att utsätta både landet och medborgarna för stora risker.

### **3.1.3 Behovet av ett fungerande civilt försvar**

Vänsterpartiet delar regeringens uppfattning om vikten av att stärka det civila försvaret inom samhällets alla områden. Det civila försvaret ska dimensioneras och planeras för både kris och krig. Vid en långvarig kris, som den vi har sett under coronapandemin, passeras gränsen för när krisberedskap går över i civilt försvar, när hela samhällets resurser måste anpassas och mobiliseras för att klara av krisen. Pandemin har inte bara varit en fråga för sjukvården, utan även skolan, kollektivtrafiken, kultur- och idrottslivet och näringslivets verksamheter har påverkats och behövt anpassas för att möta krisen på olika sätt. Det har krävt stora prioriteringar och överväganden av många parter.

Det är mycket viktigt att regeringen utvärderar hanteringen av coronapandemin ordentligt och att de erfarenheter som har gjorts tas med i det fortsatta arbetet för att stärka totalförsvaret. En pandemi är ett exempel på den typ av kriser som vi förmodligen kommer att se mer av framöver.

Ett utökad och utvecklat civilt försvar innebär bl.a. tydligare ansvars- och ledningsförhållanden, stärkt befolkningsskydd, förbättrad sjukvård, förbättrad informations- och cybersäkerhet samt en ökad beredskap inom livsmedels- och energiförsörjning. Det civila försvaret utgör en viktig del av totalförsvaret. Frivilligorganisationerna inom det civila försvaret har stor betydelse för totalförsvarets samhällsförankring och har god lokalkännedom, men fungerar också som ett stöd till försvarsmakten.

Under de kommande åren måste mer fokus läggas på totalförsvarsplaneringen i kommunerna. Det är kommunerna som bedriver en stor del av den verksamhet som ligger allra närmast människors vardag: förskolan, skolan, äldreomsorgen och det sociala arbetet. På regional nivå tillkommer samhällsviktiga verksamheter som sjukvård och kollektivtrafik. Allt detta måste fungera i en kris. För att kommunerna ska klarar av att hålla igång verksamheten krävs planering, resurser, kunskaper och övning. Detta gäller även kommunpolitiker, som många gånger behöver en mycket större kunskap om totalförsvaret och sin egen roll i detta.

### **3.1.4 Beredskapslager och beredskapslivsmedel**

Sverige saknar i dag beredskapslager för livsmedel. Vänsterpartiet har tidigare föreslagit att beredskapslager för livsmedel och bränsle ska återupprättas i Sverige. I de delar det bedöms lämpligt och möjligt ska beredskapslager även upprättas i samarbete med våra grannländer.

Vid internationella kriser måste det finnas tillgång till läkemedel som inte kan anstå. Vänsterpartiet menar att förutsättningarna för offentligt ägd tillverkningsindustri av vaccin ska utredas. Detta bör kompletteras med ett bredare ansvarstagande i form av ett statligt läkemedelsbolag. Läs mer i våra motioner Säker tillgång till läkemedel (2019/20:669), Beredskap mot pandemier (2020/21:389) och Samarbetet i Norden och Baltikum (2020/21:597). Vi vill också se försök med regionala center för fossilfritt producerade beredskapslivsmedel. Vi föreslår att en pilotstudie ska genomföras där naturbruksgymnasier testat att producera beredskapslivsmedel löpande på ett hållbart sätt baserat på de lokala kretsloppen. En fossil- och giftfri livsmedelsproduktion som bygger på inhemsk tillverkning av insatsmedel skulle dramatiskt minska importberoendet och därmed öka motståndskraften mot störningar. Vi har därför föreslagit ökade medel till MSB för att i samarbete med berörda myndigheter inleda en pilotstudie för regionala center för beredskapslivsmedel. Vi ser även positivt på om en sådan studie skulle genomföras tillsammans med våra grannländer. Läs mer i vår motion Vägen ut ur krisen – en plan för jämlikhet och grön omställning (2020/21:3170).

### **3.1.5 Frivilligorganisationerna och civilsamhället**

De frivilliga försvarsorganisationerna har, tillsammans med Hemvärnet, en mycket viktig roll i Sveriges totalförsvar. Dessa organisationer bidrar till att öka enskilda människors och samhällets förmåga att hantera allvarliga händelser, olyckor och kriser. Det är viktigt att medlemsbasen är bred, med personer från olika delar av samhället med olika kunskaper och erfarenheter. I de frivilliga försvarsorganisationerna och Hemvärnet finns personer som har utbildning och kunskaper om totalförsvarets olika delar. Men även andra delar av civilsamhället, som Röda Korset, idrottsföreningar, religiösa samfund och andra stora föreningar som t.ex. scouterna, spelar stor roll för att mobilisera frivilliga i större och mindre kriser. Sveriges föreningsliv består av tusentals engagerade personer med olika kunskaper och erfarenheter, som är vana vid att hjälpa till och göra saker tillsammans, ofta helt ideellt. MSB har påbörjat arbetet med att planera för organisering av spontanfrivilliga under kriser tillsammans med Röda Korset, ett mycket viktigt arbete som även bör kunna utvidgas till andra organisationer.

I varje kommun bör det finnas en frivillig resursgrupp (FRG) där frivilliga kan engagera sig för att hjälpa till vid mindre eller större kriser. Sådana grupper har spelat en viktig roll under coronapandemin men även under tidigare kriser. Frivilliga resursgrupper finns i ungefär hälften av alla kommuner. Med tanke på den stora fördelen det är att ha en frivillig resursgrupp bör de finnas i fler kommuner än i dag. Regeringen bör därför utreda om samtliga kommuner bör åläggas att inrätta en frivillig resursgrupp. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

### **3.1.6 Enskilda människors krisberedskap**

Krisberedskap är en angelägenhet för hela samhället. På samhälls nivå behöver vi vidta åtgärder som gör vårt samhälle mer robust och motståndskraftigt mot kriser. Men vi kan inte bortse från att enskilda personer måste ha en egen beredskap och ha sådana

saker hemma som gör att man klarar ett kortare strömavbrott eller liknande. Det kan handla om mat och vatten för några dagar, stearinljus, extra laddare för mobiltelefoner, stormkök, batteriradio och varma filter. Regeringen skriver fint i propositionen om behovet att solidariskt ta ansvar för att de som behöver hjälp mest och snabbast ska kunna få det. Under den årliga krisberedskapsveckan i maj sätts fokus på enskildas kunskaper om beredskap. År 2018 skickade MSB ut broschyren Om krisen eller kriget kommer till alla Sveriges hushåll. Den innehåller viktig information, och det kan finnas behov att påminna om detta med flera utskick. Regeringen bör utreda möjligheten att kontinuerligt med några års mellanrum skicka ut broschyren Om krisen eller kriget kommer på nytt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det kan också vara betydelsefullt att undervisning om krisberedskap och totalförsvaret utökas i relevanta ämnen i skolan.

### **3.1.7 Försvarmaktens stöd till det civila samhället vid kriser och olyckor**

Sverige måste förstärka sin krisberedskap. Samhällelig krisberedskap är inget som går att vältra över på enskilda personer, det är något vi alla måste organisera och förbereda tillsammans med målet att ha såväl ett starkt civilt försvar som mycket god krisberedskap.

Under coronapandemin har Försvarmakten bidragit med stora resurser, både materiella och personella. Myndigheten har bl.a. stöttat sjukvården med ambulanser och skyddsmasker, inhämtning av prover och etableringen av två fältsjukhus, ett i Göteborg och ett i Stockholm. Samtidigt är Försvarmakten förhindrad att redan i planeringsstadiet ta hänsyn till risken för civila kriser och katastrofer. Det gör att viktiga möjligheter till samordning och ett bättre resursutnyttjande går förlorade. Det är en självklarhet att våra myndigheter i god tid måste få planera för att hjälpa varandra.

Sverige och världen står inför en stor klimatförändring och ökande miljöproblem. Mycket tyder på att kriser och extrema väderhändelser kommer att öka även på hemmaplan. Torkan och bränderna under sommaren 2018 och den stora branden i Västmanland 2014 visade tydligt på behovet av en effektiv krisberedskap i Sverige. I sin rapport Motståndskraft (Ds 2017:66) beskriver även Förvarsberedningen hur klimatförändringen och naturkatastrofer bör ses som ett hot mot vår säkerhet.

I dag ska Försvarmaktens stöd till samhället och andra myndigheter vid behov enbart ske inom ramen för Försvarmaktens befintliga förmåga och resurser. Vänsterpartiet menar att det inte är nog. Tvärtom är det direkt kontraproduktivt att våra myndigheter inte har i uppdrag att samarbeta när det gäller vårt lands säkerhet och motståndskraft mot civila hot. Lagstiftningen är därför inte tillräcklig. En mer samlad och effektiv planering behövs för att göra vårt samhälle mindre sårbart. Vid allvarliga kriser och olyckor ska samhällets alla tillgängliga resurser sättas in. Vi menar att Försvarmakten ska uppdras att både i sin planering och i sin verksamhet dimensionera för att kunna bistå samhället vid nationella kriser och katastrofer samt vid extraordinära händelser, som omfattar såväl pandemier, cyberattacker och sjöräddning som brandbekämpning och naturkatastrofer. För vidare läsning se vår motion Försvarmaktens stöd till det civila samhället (2020/21:303).

Inom Försvarmakten finns tre centrum där militärt arbete görs i nära samarbete med civila myndigheter: Totalförsvarets skyddscentrum (SkyddC, för CBRN-arbete), Totalförsvarets signalskyddsskola och Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum (Swedec). Det finns stora fördelar för samhället i stort om dessa centrum kan



nyttjas av hela totalförsvaret så att synergier skapas. Det bör tillsättas en utredning om hur ett bättre samarbete mellan civila myndigheter såsom MSB och Totalförsvarets skyddscentrum, Totalförsvarets signalskyddsskola och Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum kan skapas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

### **3.1.8 Utvärdering av totalförsvaret**

Regeringen avser att ge en särskild utredare i uppdrag att analysera och lämna förslag om att senast den 1 januari 2023 inrätta en ny myndighet för uppföljning och utvärdering av verksamheten i totalförsvaret. Vänsterpartiet instämmer i behovet av att utvärdera planeringen och återuppbyggnaden av totalförsvaret. Vi menar dock att det redan finns myndigheter som kan göra denna typ av utvärderingar och uppföljningar, framför allt Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI). Vänsterpartiet menar därför att en ny myndighet inte är nödvändig. Regeringen bör inte inrätta någon ny myndighet för uppföljning och utvärdering av verksamheten i totalförsvaret. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

## **4 Det säkerhetspolitiska läget och hotbilder**

Utgångspunkten för Sveriges försvars- och säkerhetspolitik ska vara att värna vårt lands säkerhet. Det kräver en modern försvarsmakt som har förmåga att möta de olika former av hot som vårt land kan ställas inför, men som också har möjlighet att vara en fredsbevarande kraft i andra delar av världen. Försvarsmaktens främsta uppgift är att tillhandahålla ett militärt försvar som kan möta de kriser vi ställs inför – ytterst en väpnad konflikt.

Sverige och världen står i dag inför större utmaningar än på länge och vi befinner oss i ett i många avseenden nytt säkerhetspolitiskt läge. Den säkerhetspolitiska situationen i Europa har förändrats och försämrats. Vi ser växande motsättningar, militär upprustning och ökad konfrontation på vår kontinent och i vårt närområde.

Rysslands destabiliseringsförsök, kriget i Syrien och turkiska kränkningar av mänskliga rättigheter genererar en politisk osäkerhet samtidigt som terrordåd och ökande fascistiska strömningar skapar osäkerhet och otrygghet i Europa. Också klimatförändringen, cyberhot, terrorism och extremism, pandemier, hybridhot och naturkatastrofer måste inkluderas i det säkerhetspolitiska perspektivet. I dag är fler människor på flykt i världen som en konsekvens av klimatförändringen än på grund av krig och konflikter. Trots betydande framsteg i enlighet med millenniemålen svälter människor fortfarande ihjäl och många dör i enkla eller okomplicerade sjukdomar och i samband med graviditet och förlossning i stora delar av världen.

Den säkerhetspolitiska situationen i Europa har försämrats. Vi ser med oro på att den ryska ledningen har visat sig beredd att använda militära medel för att uppnå politiska mål. Det finns inga ursäkter för Rysslands agerande gentemot Ukraina och den folkrättsvidriga annekteringen av Krim. Ryssland är ett säkerhetspolitiskt hot, först och främst mot alla i Ryssland som motsätter sig styret i Kreml. Förgiftningen av oppositionsledaren Aleksej Navalnyj är ett av de senaste exemplen. Putinregimens imperialistiska politik utgör dock främst ett direkt hot mot befolkningen i flera

grannländer – Ukraina, Georgien, Belarus, Moldavien och länderna i Centralasien – inte främst mot Sverige och Norden.

Regeringen menar att den säkerhetspolitiska försämringen i närområdet är en följd av Rysslands agerande. Det är en förenkling av en betydligt mer komplex situation. Inte minst då Natos upprustning och utvidgning i Europa också har bidragit till att öka spänningen i vårt närområde. Vänsterpartiet delar inte regeringens syn på det svenska samarbetet med Nato. Sverige ska vara militärt alliansfritt, det är den klokaste säkerhetspolitiska strategin. Då måste alla närmanden till Nato avbrytas och det s.k. värdlandsavtalet rivs upp. Detta har vi återkommande krävt, senast i vår motion Samarbetet i Norden och Baltikum (2020/21:597). Vänsterpartiet delar inte heller regeringens syn i propositionen på vikten av att stärka det militära samarbetet med USA och att amerikanskt engagemang är avgörande för Europas, och därmed Sveriges, säkerhet och stabilitet.

Open Skies-avtalet är en fredsbyggande mekanism där medlemsländerna tillåts fredlig flygspaning över varandras territorium. På så vis kan man kontrollera att andra länder inte förbereder militära åtgärder. Våren 2020 meddelade Donald Trump att USA har för avsikt att dra sig ur avtalet. Det är allvarligt att man lämnar ett viktigt instrument för avspänning. Sverige ska i sina bilaterala kontakter verka för att USA återansluter sig till Open Skies-avtalet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Kina är en internationell aktör vars inflytande växer. Kina har satt sina egna ekonomiska och säkerhetspolitiska intressen främst, t.ex. genom att bidra till markrofferi (landgrabbing) i Afrika och till att backa upp några av vår tids värsta diktaturer. Man för en alltmer aggressiv utrikespolitik mot flera av sina grannländer runt Sydkinesiska sjön och Taiwan.

Under Erdoğan's styre har utvecklingen i Turkiet tagit tydliga steg i helt fel riktning. Flera regimkritiska och oppositionella medier har stängts ned med hjälp av lagar stiftade med stöd av undantagstillståndet. Just nu är Turkiet inblandat i ett flertal konflikter och skapar på så sätt en oroligare värld, framför allt i Mellanöstern, östra Medelhavet och i Kaukasien. Vänsterpartiet har länge kritiserat utvecklingen i Turkiet och uppmanat Sverige och EU att agera mer kraftfullt.

Det är uppenbart att USA under såväl president Trump som tidigare presidenter inte fört en politik som bidragit till en fredligare värld. USA:s krig och militära upprustning bidrar till stort mänskligt lidande och till att öka spänningen runt om i världen.

Det ökade engagemanget i Arktis påverkar Sverige. Att militära stormakter som Ryssland, USA och Nato, men även Kina, betraktar Arktis som ett säkerhetspolitiskt intresseområde innebär en maktkamp i vårt direkta närområde. Läs mer i vår motion med anledning av regeringens skrivelse 2020/21:7 Strategi för den arktiska regionen (2020/21:3720).

Det är viktigt att se att eventuella hot mot Sverige sannolikt skulle ta sig andra uttryck än rent militära. Hybridhot där militära och ickemilitära medel kombineras skapar en gråzon där man varken kan konstatera fred eller krig. Det är delar av modern krigföring.

I dag utgörs ett av de allvarligaste hoten mot den globala säkerheten av klimatförändringen och dess konsekvenser. Torka, översvämningar och extrema väderhändelser utgör både direkta hot och kan vara orsaker till krig och konflikter. Därför är det av säkerhetspolitiskt värde att uppnå målen i Parisavtalet och Agenda 2030. Vi

menar att en säkerhetspolitisk analys behöver lägga stor vikt vid klimatproblemen som både lokalt och globalt utgör vårt största samhällshot.

## 4.1 Ett väpnat angrepp mot Sverige är osannolikt

Regeringen gör bedömningen att ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas. Det är en annan tolkning av det säkerhetspolitiska läget än vad som tidigare gjorts. Både statsministern, försvarsministern och utrikesministern har tidigare varit tydliga med att det fortfarande är osannolikt att ett enskilt militärt angrepp skulle riktas mot Sverige. Det är en uppfattning som delas av exempelvis Stockholm International Peace Research Institute (Sipri).

Vänsterpartiet menar att det inte finns någon anledning att värdera risken för ett väpnat angrepp mot Sverige på detta sätt. Regeringens ställningstagande riskerar att skapa onödigt oro och trissa upp hotbilden på ett sätt som inte stämmer med verkligheten. En mer korrekt bedömning är att det fortfarande är osannolikt att ett enskilt militärt angrepp skulle riktas mot Sverige. Däremot skulle Sverige oundvikligen påverkas av en säkerhetspolitisk konflikt eller kris i vårt närområde. I ett sådant fall är det inte uteslutet att militära maktmedel eller hot om sådana skulle kunna komma att användas mot Sverige.

## 4.2 Militär alliansfrihet

Regeringen konstaterar att Sverige inte är med i någon militär allians. Samtidigt skriver regeringen inte någonstans i sin proposition om vikten av att värna den svenska militära alliansfriheten. Detta måste betraktas som en påtaglig svängning och en stor förändring av synen på svensk försvars- och säkerhetspolitik. Vänsterpartiet tolkar detta som ett försök att legitimera militära samarbeten med t.ex. Nato. Att på detta sätt undergräva den militära alliansfriheten och därmed den svenska självständigheten helt utan vidare debatt eller folklig förankring är allvarligt. Enligt SOM-mätningen från 2018 är en klar majoritet, 60 procent, av svenskarna för att behålla den militära alliansfriheten.

Sveriges militära alliansfrihet har tjänat oss och vår omvärld väl och har möjlighet att göra det under lång tid framöver. Den militära alliansfriheten har bidragit till att generation efter generation i Sverige kunnat leva i fred. Den har dessutom gett oss ett utrikespolitiskt handlingsutrymme som gjort att Sverige kunnat spela en viktig internationell roll för fred och nedrustning – när den politiska viljan funnits. Läs mer om Vänsterpartiets inställning i vår riksdagsmotion För militär alliansfrihet (2017/18:554).

Sverige har dock sakta men säkert alltmer frångått en traditionell och framgångsrik säkerhetspolitik som byggt på militär alliansfrihet, nedrustning, fredliga lösningar på konflikter, stöd till FN och solidaritet med fattigare länder. Sedan vi blev medlemmar i Europeiska unionen har den svenska militära alliansfriheten urholkats alltmer. I dag är vi med och bidrar till militariseringen av EU, vårt samarbete med Nato stärks, Sverige ingår i allt fler militära samarbeten med andra länder och det uppstår allt oftare frågetecken kring de internationella militära insatser vi deltar i. Vänsterpartiet är emot denna utveckling.

Vänsterpartiet menar att en oberoende och militärt alliansfri utrikespolitik är avgörande för Sveriges handlingsfrihet även i framtiden. Vi vill att Sverige främst ska inrikta sin internationella säkerhetspolitik på fredliga lösningar och på att förebygga

kriser snarare än att förespråka militära lösningar. Kvinnors roll i det säkerhetsbyggande arbetet och i konflikter är särskilt viktigt eftersom dessa frågor alltför sällan finns med på den internationella säkerhetspolitiska agendan.

En trovärdig svensk militär alliansfrihet innebär också ett behov av ett svenskt försvar med stark folklig förankring som har kapacitet att upprätthålla kontroll över svenskt territorium såväl som att möta de olika säkerhetshot vi står inför och kunna bidra i internationella insatser för att värna fred och säkerhet.

Vänsterpartiet vill betona vikten av ett folkligt förankrat försvar och en trovärdig svensk militär alliansfrihet. För att kunna föra en självständig utrikespolitik är det nödvändigt att Sverige inte binds upp av militära allianser som hindrar oss från att agera på egen hand. Vänsterpartiet ser internationella samarbeten som en nödvändig och självklar del av ett globalt säkerhetspolitiskt arbete. Vi värnar samtidigt den militära alliansfriheten av samma anledning. Närmandet till Nato genom samförståndsavtalet om värdlandsstöd och deltagandet i EU:s stridsgrupper riskerar vårt oberoende. Det är en betydligt klokare säkerhetspolitisk strategi att självständigt kunna föra en progressiv utrikespolitik än att tvingas in i krig och konflikter vi själva inte valt.

Internationell säkerhet ska vila på folkrätt, samarbete och ett starkt globalt regelverk under FN:s ledning. Vänsterpartiet är starkt kritiskt till hur Nato förväntas ta en allt större roll på bekostnad av FN. I stället för att skicka soldater i EU:s, Natos, Storbritanniens eller Frankrikes stridsgrupper bör Sverige prioritera att öka FN:s möjlighet att agera fredsbevarande. FN som organisation och dess fredsbevarande insatser blir aldrig starkare än vad staterna gör FN.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) är världens största och bredaste regionala säkerhetsorganisation. Som en fungerande organisation för rapportering om planerade militärövningar och inspektioner utgör OSSE en viktig aktör för en politisk dialog. Sverige bör ta en mer aktiv del i och högre prioritera arbetet i OSSE. Under 2021 kommer Sverige att ha den viktiga rollen som ordförande i OSSE.

Vänsterpartiet motsätter sig att Sverige blir en bricka i stormaktsspelet. Sverige ska verka för avspänning och nedrustning. Som en militärt alliansfri stat har Sverige tidigare haft ett stort internationellt förtroende i fredsförhandlingar. Det bör vara vårt mål att återta den rollen i stället för att medverka till ökad spänning och upprustning. Sverige borde motverka de verkliga orsakerna till krig och de hot mot Sverige och världen som klimatförändring och de ökande klyftorna mellan fattiga och rika utgör. Fred byggs bäst med fredliga medel.

### 4.3 Samarbete inom Norden

Ett ökat nordiskt samarbete inom försvars- och säkerhetsfrågor är både viktigt och efterfrågat. Där kan Nordefco (Nordic Defence Cooperation) spela en roll. Vänsterpartiet stöder det fördjupade samarbetet inom försvarspolitikerna med Finland. Vi ställer oss bakom ett utökat nordiskt samarbete på försvarsområdet för effektiviserad resursanvändning, ökad effekt och ökad militär förmåga, så länge det inte hotar den nationella beslutanderätten avseende säkerhetspolitiken och det nationella försvaret. Sveriges militära alliansfrihet får inte påverkas. Det nordiska samarbetet ska inte ersätta svensk förmåga utan de ska komplettera varandra.

Att flera av de nordiska länderna samtidigt är medlemmar i Nato komplicerar naturligtvis ett nordiskt försvarssamarbete. Det är därför av vikt att hitta former för ett ökat samarbete utan att det för oss närmare Nato. Regeringen menar att det nordiska

samarbetet är ett komplement till de existerande samarbetena inom EU och Nato. Vi menar tvärtom att ett ökat nordiskt samarbete inom försvars- och säkerhetsfrågor kan fungera som en motvikt till högerens och Socialdemokraternas närmande till Nato. Särskilt i en tid när spänningarna inom Nato är allt tydligare, och bl.a. Frankrikes president har kallat Nato för "en hjärndöd allians".

Europas längsta gräns mellan två länder går mellan Sverige och Norge, och stora delar omfattas av bergskedjan Skanderna. Historien har visat att de svensk-norska kontakterna och kommunikationerna är av yttersta vikt vid en kris. Det finns starka säkerhetspolitiska skäl att i högre utsträckning betrakta Norden som en geopolitisk helhet.

### **4.3.1 Norrbotten som militärt test- och övningsområde**

I dag används stora delar av Norrbotten som övnings- och testområde, både för svensk och för utländsk militär. Sveriges medverkan i ett antal internationella militära samarbeten på EU- och Nato-nivå innebär en rad åtaganden och innefattar inte sällan gemensamma övningar.

Vänsterpartiet ser med oro på hur stora delar av Norrbotten görs om till ett militärt övningsfält. En ökad övningsverksamhet, oavsett om den sker tillsammans med Nato, Pesco eller andra konstellationer inom EU, riskerar att få negativa konsekvenser såväl för människor och miljö som för viktig näringsverksamhet i området. Det är också av försvarspolitiska skäl tveksamt hur Sveriges försvarsförmåga stärks genom att andra länder ges möjlighet att testa och öva i vårt kalla klimat. Övningsfältet North European Aerospace Test Range (Neat) inkluderar både Esrange Space Center utanför Kiruna och Vidsel Test Range i Älvsbyn och utgör därmed Europas största militära övningsområde över land. Övningsfältet har utvecklats till en allt viktigare arena för Natos tester av bombflygplan, drönare, missiler och andra vapentyper. Vänsterpartiet har kraftigt motsatt sig denna utveckling. På sikt vill vi avveckla Vidsel Test Range som militärt testområde. Regeringen bör uppdraga åt Försvarsmakten att återkomma med en plan på hur Vidsel Test Range kan avskaffas som militärt testområde. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Läs mer i våra motioner med anledning av regeringens skrivelse 2020/21:7 Strategi för den arktiska regionen (2020/21:3720) och Försvarsmakten, klimat och miljö (2018/19:1761).

## **4.4 Nato**

Vänsterpartiet är starka motståndare till ett svenskt närmande till Nato. Ett medlemskap i kärnvapenalliansen skulle bidra till att öka spänningen i vårt närområde och kunna tvinga oss till att delta i oönskade krig och konflikter. Nato har dessutom en rad alltmer auktoritära medlemsländer som Ungern, Polen och Turkiet. Sverige ska inte liera sig med varken USA:s Trump eller Turkiets Erdoğan.

Vänsterpartiet motsätter sig samförståndsavtalet om värdlandsstöd med Nato, det s.k. värdlandsavtalet, eftersom det minskar trovärdigheten i vår militära alliansfrihet utan att ge garantier för en ökad militär säkerhet för Sverige. Tvärtom anser vi att Natostyrkor på svenskt territorium ökar spänningen i vårt närområde. I och med att vi deltar i en alltmer upptrappad retorik-, övnings- och rustningsspiral både höjer vi spänningen och riskerar att av rena misstag förorsaka förluster i människoliv.

#### 4.4.1 Nato som kärnvapenallians

I samband med att Sverige ingått ett samförståndsavtal om värdlandsstöd med Nato har frågan om kärnvapen på svenskt territorium åter aktualiserats. Kärnvapen är en central komponent i Natos militära strategi, och man avfärdar inte principen om first use. Trots att vi med avtalet nu ingår ett tätare samarbete med en militärallians som till stor del bygger sin styrka på förmågan att använda kärnvapen regleras inte detta någonstans i de påskrivna dokumenten. Såväl USA som Storbritannien och Frankrike är i dag kärnvapenstater.

Från regeringen har man upprepade gånger genom försvarsminister Peter Hultqvist uttryckt att man förutsätter att gästande stater följer svensk lag och hänvisat till att Sveriges hållning är känd internationellt. Det menar man räcker. Det har också från regeringens håll hävdats att lagen om kärnteknisk verksamhet (1984:3) hindrar införsel av kärnvapen på svenskt territorium. Det stämmer inte. Lagen behandlar enbart civil kärnkraft och är inte aktuell när det gäller kärnvapen. Trots att det alltså saknas en svensk lag mot införsel av kärnvapen på svenskt territorium har regeringen inte bemödat sig om att skaffa några garantier för att Natosamarbetet inte innebär att kärnvapen förvaras i, placeras ut i eller transiteras genom Sverige.

Sverige bör lagstifta om ett förbud mot införande och transitering av kärnvapen på svenskt territorium, samt följa upp att förbudet efterlevs genom tillförlitliga kontrollmekanismer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

#### 4.5 EU:s militarisering

EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik innebär en militarisering av unionen. Det finns starka krafter som gärna ser en gemensam EU-armé. Den svenska regeringen anpassar sig och ger sitt stöd till EU:s försvarsbygge. Det bidrar dessutom till att bygga EU i riktning mot en federation. En avgörande kraft bakom EU:s militarisering är det militärindustriella komplexet, de europeiska storföretag som producerar alla typer av vapen och militärutrustning. Vänsterpartiet är emot en gemensam säkerhets- och försvarspolitik för EU och det permanenta strukturerade samarbetet PESCO.

Sverige har tidigare intagit en sunt skeptisk, i grunden negativ, inställning till militariseringen av EU. Vårt lands historia med mer än 200 år av fred är unik. Den viktigaste, om än inte den enda, förklaringen till detta är den militära alliansfriheten.

Att regeringen bejaktar EU:s militarisering, vars mål är en försvarsunion i nära samarbete med Nato, är ännu ett steg bort från den militära alliansfriheten. Dessutom sker det utan någon allmän och folkligt förankrad debatt.

Att säga ja till EU:s försvarsbygge innebär också att Sverige ställer sig på samma militära sida som de gamla stora kolonialmakterna i Europa. Den säkerhet som nu ska byggas med EU och en allt hårdare hoptvinning med Nato består av en hårt uppskruvad retorik och allt intensivare militärövningar och utrustningsprogram. Och inte minst en ständigt ökande spänningsnivå. Vänsterpartiet menar att Sverige bör avbryta allt samarbete som bidrar till militariseringen av EU. I stället bör EU prioritera en roll som förtroendeskapare och fredsbyggare i Europa.

##### 4.5.1 Krigsmaterielsamarbetet inom EU

År 2004 bildades Europeiska försvarsbyrån (Eda). Byråns syfte är att utveckla försvarskapaciteten, stärka samarbetet om krigsmateriel, stärka försvarsindustrin i Europa samt

främja militär forskning och utveckling. Eda växer, och Sverige har anställd personal på plats. Eda är en del av EU:s militarisering och upprustning. Vänsterpartiet är motståndare till alla samarbeten som syftar till att främja europeisk försvarsindustri, som Europeiska försvarsfonden (EDF) samt den Europeiska fredsfaciliteten (EPF), vars syfte är att bidra till fler gemensamma europeiska militära insatser.

Sverige bör verka för att militariseringen av EU stoppas samt lämna Europeiska försvarsbyrån. Sverige bör inte delta i varken Europeiska försvarsfonden eller Europeiska fredsfaciliteten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

## 4.6 Kärnvapen och FN:s avtal om förbud mot kärnvapen

I år är det 75 år sedan atombomberna fälldes över Hiroshima och Nagasaki. Men kärnvapen är fortfarande en viktig del i många länders försvarsdoktrin. Sverige har ett förflutet av aktivt arbete för nedrustning i allmänhet och kärnvapenavrustning i synnerhet. Genom Sveriges historia av militär alliansfrihet finns en unik röst som bör användas än tydligare för en global kärnvapenedrustning. Natomedlemskapen splittrar Norden i kärnvapenfrågan. Den 24 oktober 2020 nåddes målet om 50 länder som hade ratificerat FN:s konvention om kärnvapenförbud, och den börjar därmed gälla efter 90 dagar, den 22 januari 2021. Detta är en stor framgång. Som självständig och militärt alliansfri stat bör Sverige självklart tillhöra de länder som signerar och ratificerar FN:s konvention om kärnvapenförbud. I vår motion Samarbetet i Norden och Baltikum (2020/21:597) har vi krävt att regeringen omgående bör signera FN:s avtal om förbud mot kärnvapen.

Överenskommelser om kärnvapenfria zoner är ett av de allra mest effektiva verktygen mot kärnvapen och mot kärnvapenspridning. Om länder kan vara förvissade om att andra stater inte håller kärnvapen dämpar det viljan att skaffa egna. Stora delar av världen omfattas redan av kärnvapenfria zoner eller zoner fria från massförstörelsevapen. Det gäller exempelvis Latinamerika, Afrika, Centralasien och Antarktis. Vänsterpartiet har tidigare föreslagit att både Europa, Norden, Östersjön och Arktis ska bli kärnvapenfria zoner. Läs mer i motionen Samarbetet i Norden och Baltikum (2020/21:597) och Förbud mot kärnvapen (2016/17:156).

Den globala upprustningen vad gäller kärnvapen är mycket illavarslande. Särskilt oroande är de misslyckade kärnvapensamtalen mellan USA och Nordkorea. Den spända relationen mellan Ryssland och Nato riskerar att bidra till en ökad tilltro till kärnvapnens avskräckande förmåga med upprustning och terrorbalans som följd. I sin årsbok för 2020 konstaterar fredsforskningsinstitutet Sipri att även om antalet kärnvapen minskar något i världen fortsätter alla stater som innehar kärnvapen att modernisera sina vapenarsenaler. Att USA och Ryssland, som tillsammans innehar 90 procent av alla kärnvapen, fortsätter att modernisera sina stridsspetsar skapar osäkerhet i omvärlden.

New START-avtalet som reglerar USA:s och Rysslands strategiska kärnvapen löper ut i februari 2021. Länderna har ännu inte lyckats nå en överenskommelse om förlängning. Sverige bör i sina bilaterala kontakter verka för att START-avtalet förlängs. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det är också oroande att USA valt att lämna INF-avtalet om ömsesidig kärnvapenedrustning med Ryssland. Sverige bör i sina bilaterala kontakter verka för

ett nytt nedrustningsavtal motsvarande INF-avtalet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Internationell säkerhet ska vila på folkrätt, samarbete och ett starkt globalt regelverk under FN:s ledning. I ljuset av den säkerhetspolitiska utvecklingen i världen blir FN:s avtal om förbud mot kärnvapen särskilt viktigt. Genom Sveriges historia av militär alliansfrihet finns en unik röst som bör användas än tydligare för en global kärnvapen-nedrustning.

För vidare läsning om Vänsterpartiets hållning gällande kärnvapen, se vår motion Förbud mot kärnvapen (2016/17:156).

## 5 Försvarmaktens organisation

### 5.1 Styrning och ledning av Försvarmakten

Försvarmakten är en väldigt detaljstyrd myndighet. Från politiskt håll framförs åsikter och krav på den delen av verksamheten som den politiska nivån egentligen inte borde ha åsikter om. Målet bör vara att politiken pekar ut vad organisationens uppgift är samt, efter en förtroendefull dialog med verksamheten, vilka resurser som står till förfogande och att professionen sedan reder ut hur uppgiften innanför de givna ramarna ska lösas. De senaste åren har kritik riktats mot styrningen av Försvarmakten från bl.a. Riksrevisionen. Åtgärder har vidtagits, men efter vårens diskussioner i Försvarsberedningen är det uppenbart att det fortfarande finns behov av att tydliggöra skillnaderna mellan de olika nivåerna av styrning av myndighetens verksamhet. Vänsterpartiet instämmer i regeringens bedömning att styrningen måste bli mer strategisk och mindre detaljerad.

### 5.2 Värnplikt och civilplikt

Vänsterpartiet välkomnade återinförandet av värnplikten. Värnplikten är viktigt för att stärka den folkliga förankringen och ytterst ett sätt att stärka demokratin. Försvaret av Sverige är en angelägenhet för hela befolkningen, oavsett bakgrund och erfarenheter. Även om den nya värnplikten sker i relativt liten skala är det ett viktigt steg mot ett mer folkligt försvar. Vi står bakom det faktum att alla män och kvinnor i en viss åldersgrupp i Sverige ska mönstra och att alla som är lämpliga ska genomföra en militär grundutbildning. Vi instämmer i ambitionen om en utökad värnplikt som ska byggas ut successivt för att 2025 uppgå till 8 000 värnpliktiga per år och stöder också de åtgärder som krävs för att det ska bli möjligt, t.ex. en ökad kapacitet hos Totalförsvarets rekryteringsmyndighet. För att de värnpliktiga ska ha hög grad av medinflytande på sin vardag och utbildning krävs ett väl fungerande pliktråd, som väljs av de värnpliktigas utsedda ombud. Det finns behov av att se över förordningen som styr de värnpliktigas medinflytande för att göra det mer effektivt. Vi har därför föreslagit att regeringen ska återkomma med en förändrad förordning om medinflytande för totalförsvarspliktiga i syfte att garantera Pliktrådets oberoende från Försvarmakten. Läs mer i vår motion Medinflytande för totalförsvarspliktiga (2020/21:304).

Det ska vara möjligt att göra både militär och civil tjänstgöring. Vänsterpartiet vill därför införa civilplikt. Vi vill se en modern civilplikt som inkluderar ett brett spektrum av arbetsuppgifter och befattningar som kan vara nödvändiga för samhället i en kris. Det



kan t.ex. handla om beredskap inom elförsörjning, cyberförmåga, sjukvård, omsorg, transport, miljöskydd och logistik. Syftet är att genom att människor utbildas inom samhällsviktiga verksamheter göra samhället mer robust för olika typer av kriser och höja kunskapsnivån hos befolkningen om hur var och en kan bidra i det civila försvaret. Att återuppväcka den nu vilande civilplikten är en fråga för regeringen, således ingenting som behandlas i riksdagen. Regeringen bör återkomma med en utredning om hur en modern civilplikt ska se ut. Läs mer i vår motion En modern civilplikt (2020/21:175).

### 5.3 Personalförsörjning

Ett väl fungerande totalförsvaret kräver en fungerande personalförsörjning. Försvarmaktens problem med personalförsörjning kommer inte helt att kunna lösas med en utökad värnplikt, men det är en helt avgörande del. Att arbeta inom Försvarmakten och vara en del av försvaret av Sverige ska vara ett yrke att känna stolthet över. Det är samtidigt ett arbete som innebär risker, både på hemmaplan i fredstid och under internationella insatser eller annat skarpt läge. Det är därför av största vikt att arbetsvillkoren inom Försvarmakten är så bra som det över huvud taget är möjligt, att säkerheten alltid tas på största allvar och trakasserier och kränkningar alltid motarbetas. Det senare är framför allt viktigt för att öka andelen kvinnor i verksamheten. För att antalet värnpliktiga ska kunna ökas i den takt som Försvarmakten vill och behöver är det viktigt att officersutbildningen fortsätter att växa.

För att ha en långsiktigt stark försvarmakt är det viktigt att organisationen kan behålla sin personal. Alla anställda som vill stanna kvar i yrket ska kunna göra det utan att känna sig tvingade att söka sig till andra branscher. De som har lämnat ska lätt kunna återvända, och lönerna för anställda soldater och sjömän måste höjas. Exakt hur är dock inte en fråga för politiken, utan för parterna på arbetsmarknaden.

### 5.4 En försvarmakt för alla

Militären stod för det sista manliga yrkesmonopolet i Sverige. Det var först 1989 kvinnor blev tillåtna att lönearbeta inom försvaret, och det dröjde till 1994 innan kvinnor tilläts göra värnplikt utan att de samtidigt avsåg att genomföra officersutbildningen. Trots det har kvinnor under lång tid varit engagerade i försvaret på olika vis, bl.a. genom stödorganisationer som Lottakåren, den största kvinnoorganisation som Sverige någonsin haft. I propositionen skriver regeringen att ett aktivt arbete för att öka antalet kvinnor på alla nivåer i Försvarmakten bör bedrivas. Vänsterpartiet menar att detta krav är för svagt – ett aktivt arbete för att öka antalet kvinnor ska alltid finnas.

Att både kvinnor och män numera kallas till mönstring är ett viktigt steg för en mer folklig förankring av det svenska försvaret och för att göra försvarsverksamheten mer jämställd. Det betyder dock inte att kvinnor per automatik kommer att utgöra en större del av försvarets medarbetare i framtiden. I sin årsredovisning för 2019 konstaterar Försvarmakten att andelen kvinnor i organisationen inte ökar i takt med förväntningar och måltal. Exempelvis uppgick andelen kvinnor som påbörjade grundutbildningsomgång 2020 till 17 procent jämfört med målsättningen om 20 procent. Andelen män

respektive kvinnor som gör värnplikt bör dock noga följas och utvärderas i syfte att uppnå en jämn könsfördelning.

Vänsterpartiet vill se en försvarsmakt där kvinnor och män är jämlika och där kvinnor representeras i lika hög utsträckning som män, oavsett befattning. När dagens nyfödda fyller 18 år och kallas till mönstring ska de mötas av en jämställd försvarsmakt. För att säkerställa att Försvarsmakten är en plats för alla är det avgörande att Försvarsmaktens arbete med värdegrund och arbete mot alla former av trakasserier och kränkande behandling fortsätter och inte avtar. Försvarsmakten bör uppdras att återkomma med en plan för hur man ska uppnå en jämn könsfördelning på organisationens olika nivåer till senast 2035. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet anser att regeringens text om jämställdhet i propositionen är alldeles för kort. Med tanke på hur viktig jämställdheten är för Sverige som land och Försvarsmakten som organisation borde texten ha kunnat utvecklas. Vi instämmer dock med beskrivningar av hur viktigt det är med exempelvis välavvägda befattningskrav samt att materiel och utrustning är ändamålsenligt utformad för alla.

För att följa arbetet med hur jämställdheten utvecklas bör Försvarsmakten uppdras att genomföra en årlig jämställdhetskartläggning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Läs mer i vår motion En feministisk säkerhetspolitik (2017/18:532).

## 5.5 Nya regementen

I propositionen föreslås att ett antal organisationsenheter återinrättas i Arvidsjaur, Göteborg, Kristinehamn, Uppsala, Falun och Sollefteå med utbildningsdetachement i Östersund.

Regeringens förslag stämmer i stort överens med Försvarsberedningens. Försvarsberedningen har låtit Försvarsmakten komma med ett remissvar på hur man ser på de orter man föreslagit, och myndigheten har gjort en rangordning utifrån detta. Utifrån remissvaren och efterföljande diskussioner menar Vänsterpartiet att ett nytt regemente i Mellansverige inte är önskvärt, utan Försvarsmakten bör hellre växa på de orter där det redan finns etablerad verksamhet. Detta vore det mest effektiva både vad gäller ekonomi och personalförsörjning. Sannolikt har regionalpolitik fått spela alltför stor roll i regeringens förhandlingar med samarbetspartierna om nya regementsorter, och det är inte ett ansvarsfullt sätt att bedriva försvarspolitik.

Vad gäller Göteborg, Arvidsjaur och Uppsala är det däremot orter som på olika sätt är strategiska och där Försvarsmakten redan i dag har en stor verksamhet. Där finns redan infrastruktur, personal och kontakter med det omgivande samhället. Det innebär därför inte i sammanhanget särskilt stora kostnader att utveckla verksamheten på dessa orter. Vänsterpartiet är därför positivt till nya organisationsenheter i Göteborg, Arvidsjaur och Uppsala.

Riksdagen bör avslå regeringens förslag om att riksdagen bemyndigar regeringen att under perioden 2021–2025 återinrätta Bergslagens artilleriregemente (A 9) i Kristinehamn, Dalregementet (I 13) i Falun och Västernorrlands regemente (I 21) i Sollefteå. Detta bör riksdagen besluta.

## 6 Försvarsmakten, klimat och miljö

Vi står inför en stor klimatförändring och ökande miljöproblem. För att ställa om till en mer hållbar riktning krävs att alla delar av samhället och alla invånare tar gemensamt ansvar och arbetar tillsammans i en mer hållbar riktning. Myndigheter, företag, offentliga verksamheter och organisationer måste bidra på sitt sätt, så även Försvarsmakten.

Vänsterpartiet har i upprepade sammanhang lyft fram att klimatförändringen borde uppta en större plats i Sveriges planering för krisberedskap, och vi anser även att Försvarsmakten bör ta ett större ansvar vid klimatkatastrofer. Det är centralt att ett brett säkerhetspolitiskt arbetssätt även inkluderar åtgärder för att bygga ett långsiktigt hållbart samhälle, socialt och ekonomiskt såväl som ekologiskt. Det är inte Försvarsmaktens uppgift att leda en sådan förändring. Däremot är det väsentligt att Försvarsmakten bidrar till ett mer hållbart samhälle genom att deras verksamhet inte utgör ett hinder för den samhällsomställning som behövs.

Det svenska försvaret genomgår nu en genomgripande förändring. Den återupptagna värnplikten är bara ett exempel. Det innebär ett utmärkt tillfälle att ställa om till en organisation med större klimat- och miljöhänsyn. På samma sätt innebär det också en risk att cementera gamla misstag. För att så inte ska ske krävs en öppen och, i så hög utsträckning som tillåts, transparent organisation.

Försvarsmakten ska värna rikets säkerhet. En god operativ förmåga med bra förut-sättningar till övningsverksamhet i olika delar av landet är avgörande för Sveriges resistens. På samma gång är det helt nödvändigt att viktiga klimatåtgärder kan komma till stånd, inte minst ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv. Eventuella motsättningar mellan olika intressen måste lösas, och det är en angelägen uppgift för riksdag och regering att se till att så är möjligt. I grund och botten handlar det trots allt om samma sak – att bygga ett tryggt, hållbart och säkert samhälle där vi kan leva tillsammans utan att utsättas för allvarliga kriser. För vidare läsning se vår motion Försvarsmakten, klimat och miljö (2018/19:1761).

Utfärdandet av och innehållet i myndigheternas regleringsbrev är mycket viktiga för att myndigheterna ska kunna uppfylla de mål som riksdag och regering har ställt upp. En viktig åtgärd i detta sammanhang är därför att myndigheterna får tydliga instruktioner i syfte att eliminera målkonflikter, underlätta avvägningar samt styra besluten mot att undanröja hinder och skapa förutsättningar för att nå klimatlagens mål. Regeringen bör i regleringsbrevet ge Försvarsmakten nya instruktioner som går i linje med klimatlagen och det klimatpolitiska ramverket. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

### 6.1 Försvarsmaktens interna miljö- och klimatarbete

Försvarsmakten har i uppdrag att inom ramen för huvuduppgiften – att ansvara för Sveriges militära försvar och värna landet – arbeta för att uppnå de 16 nationella miljökvalitetsmålen. Det innebär att Försvarsmakten i fredstid ska ta miljöhänsyn vid verksamhet samt vid behov föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling.

Enligt rapporten Försvarsmaktens miljöpåverkan (dnr 2015:704) från riksdagens utredningstjänst saknas tillräckliga uppgifter för att göra en miljöanalys av myndighetens miljöpåverkan och av de totala utsläppen. Den miljöutredning som

Försvarsmakten själv har gjort och som uppdaterades 2017 är dessvärre belagd med sekretess.

Organisationen Svenska freds- och skiljedomsföreningen publicerade i september 2020 en rapport om Försvarsmaktens miljöarbete: Frikortet – en granskning av Försvarsmaktens klimatarbete. Rapporten visade på stora brister, men framför allt att det var svårt att göra en översyn av myndighetens miljöarbete. Försvarsmakten har visserligen behov av en stor sekretess runt sitt arbete, men det måste gå att granska och följa det som görs inom miljöarbetet.

Negativa klimat- och miljöeffekter behöver minska på områden som energiförbrukning, tjänsteresor, hantering av kemikalier, övningsverksamhet m.m. Militär verksamhet sliter på både klimat och miljö. Därför måste Försvarsmakten i den utsträckning det är möjligt arbeta för att minska sin klimat- och miljöpåverkan. Försvarsmakten måste inkluderas i statens miljöledningsarbete. Därför måste förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter omfatta Försvarsmakten på samma sätt som andra myndigheter. Vänsterpartiet anser vidare att Naturvårdsverket måste ges i uppdrag att utvärdera Försvarsmaktens miljömålsarbete utifrån rimliga förutsättningar. Regeringen bör uppdra åt Naturvårdsverket att utvärdera Försvarsmaktens miljömålsarbete utifrån samma grundläggande krav och förväntningar som för övriga miljömålsmyndigheter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det finns dock exempel på när Försvarsmaktens verksamhet kan bidra till en positiv utveckling. Exempelvis kan en god miljömedvetenhet i internationella samarbeten bidra till en högre gemensam standard. Ett annat exempel är den positiva effekt på den biologiska mångfalden som kan uppstå på militära övnings- och skjutfält som sköts på rätt sätt av kunniga miljövärdare. En god operativ förmåga ställer höga tekniska krav på utrustning och fordon. I bästa fall kan forskning och utveckling på försvarsområdet även bidra till en effektiv teknikutveckling i det civila, t.ex. inom energiförsörjning.

Försvarssektorn inkluderar en rad myndigheter på försvarsområdet. Myndigheterna arbetar gemensamt inom miljöområdet och har tillsammans beslutat att inrikta arbetet på energi- och klimatområdet samt kemiområdet. Målet är dels att uppnå en energieffektivisering och att öka andelen energi från förnybara energikällor, dels att begränsa påverkan från hälso- och miljöfarliga ämnen i kemiska produkter och varor.

Vad gäller kemiområdet är det, förutom de direkta miljövinster, även där viktigt med en omställning med tanke på försörjningstrygghet. En nödvändig och hårdare miljöreglering vad gäller kemiska produkter på andra håll i samhället riskerar att leda till att varor som är viktiga för Försvarsmakten blir svårare att få tag på eller helt försvinner från marknaden. Det är därför väsentligt med ett systematiskt arbete mot mer hållbara produkter.

För att Försvarsmakten till fullo ska kunna sägas arbeta i enlighet med uppsatta miljö kvalitetsmål räcker det inte med att man enbart ser över den egna verksamheten. Man bör heller inte hindra eller försvåra för andra samhällsaktörer eller projekt i högre utsträckning än nödvändigt. I dag sker det tyvärr med ett alltför stort godtycke. Det kan t.ex. handla om att sätta stopp för utbyggnaden av förnybar energi eller om att indirekt försvåra för gröna näringar att etablera sig i fjällvärlden. Lagstiftningen bör ses över i syfte att ge utrymme för att totalförsvarets och därmed Försvarsmaktens riksintresse i högre utsträckning ska kunna viktas mot andra samhällsintressen. Läs mer i vår motion

Försvarets riksintresse ska balanseras mot andra samhällsintressen (2019/20:218).

## 6.2 En självständig kontrollfunktion

I dag ligger tillsynsansvaret för hälso- och miljöområdet inom försvaret hos försvarsinspektören för hälsa och miljö (tidigare generalläkaren). Att det är Försvarsmakten själv som granskar sina förehavanden och utövar tillsyn och kontroll över den egna verksamheten är en något udda ordning. Självständigheten hos en tillsynsfunktion som är inrättad i den organisation vars verksamhet den är satt att granska kan ifrågasättas. Utredningen om översyn av generalläkarfunktionen (SOU 2015:79) konstaterade dilemmat med detta och föreslog vissa åtgärder för att öka tillsynsfunktionens självständighet, vilket också behandlades i regeringens proposition 2016/17:144 Tillsyn och kontroll på hälso- och miljöområdet inom försvaret. Dock var direktiven till utredningen formulerade så att utredningen inte hade något utrymme att föreslå en ny tillsynsmyndighet.

Granskning av Försvarsmaktens verksamhet är förknippad med vissa svårigheter, inte minst med tanke på de höga kraven på sekretess. Samtidigt är självständigheten hos de organ som ska granska myndigheternas verksamhet central. Det är olyckligt att den tidigare utredningen inte gavs utrymme att undersöka förutsättningarna för en fristående tillsynsmyndighet på området. Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att undersöka förutsättningarna för en fristående myndighet för tillsyn och kontroll på hälso- och miljöområdet inom försvaret. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

## 6.3 Begränsa undantaget för miljökonsekvensbeskrivningar

När miljöbalken skärptes 2017 innebar det bl.a. mer preciserade krav på när miljökonsekvensbeskrivningar inför större planer och projekt ska göras. Tyvärr undantogs Försvarsmakten från kraven på att redovisa hur kommande projekt kan påverka miljön. Vänsterpartiet menar att förtydligandet av miljöbalken i många avseenden blev bättre i och med förändringarna. Vi motsätter oss dock att krav på miljöbedömning per automatik undantas för försvaret och räddningstjänsten.

Vi har full förståelse för att det kan finnas skäl för rikets säkerhet att undanta totalförsvaret och räddningstjänsten från kravet när det gäller ett antal planer och program men anser inte att det är belagt att det inte går att begränsa undantaget för att stärka miljöhänsynen. Det kan naturligtvis finnas omständigheter, som t.ex. behovet av sekretess, som komplicerar förfarandet och gör att man i vissa fall behöver frångå rutiner och regler som gäller andra myndigheter. Detta behöver dock utredas vidare.

Regeringen bör ges i uppdrag att utreda hur undantag från krav på strategisk miljöbedömning och krav på undersökning i fråga om miljöpåverkan för totalförsvaret och räddningstjänst gällande planer och program kan begränsas i lagstiftningen för att minska risken för negativ miljöpåverkan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För vidare läsning, se vår motion med anledning av proposition 2016/17:200 Miljöbedömningar (2016/17:3757).

## 6.4 En gemensam lösning på utbyggnaden av vindkraft

Försvarsmakten har i dag stora möjligheter att påverka utbyggnaden av förnybar energi genom att sätta stopp för nya vindkraftverk. Till exempel måste objekt som

vindkraftverk, telemaster eller liknande som överstiger 20 meter, alternativt 45 meter i bebyggelse, ha Försvarsmaktens godkännande. Genom att hänvisa till totalförsvarets riksintresse har Försvarsmakten möjlighet att lägga in sitt veto mot viktig utbyggnad av förnybar energi.

Ett exempel är vindkraftsparken Blekinge Offshore i Hanöbukten. Där sa Försvarsmakten nej till ett planerat bygge av havsbaserad vindkraft eftersom man upplevde att det skulle kunna komma att inkräkta på vad man använder som militärt övningsområde. Försvarsmaktens nej gjorde att hela projektet lades ner.

Trots att det finns en stor potential för havsbaserad vindkraft i Sverige har byggandet ännu inte tagit fart. I dag finns det sex havsbaserade vindkraftsparker. De är främst lokaliserade i södra delen av landet. Förutom de uppenbara klimatvinsterna ger havsbaserad vindkraft dessutom fler jobb i Sverige, eftersom mycket arbete måste utföras på plats. En utbyggd havsbaserad vindkraft i södra Sverige skulle också minska belastningen på överföringskapaciteten från de norra till de södra delarna av landet.

Vänsterpartiet menar att det måste vara fullt möjligt att både bygga ut vindkraften, inte minst den havsbaserade, där förutsättningarna är som bäst och att samtidigt ge Försvarsmakten rimliga förutsättningar för övningsverksamhet. När sådana här knutar uppstår där en myndighet helt kan sätta stopp för en viktig utbyggnad av förnybar energi måste regeringen ta ansvar för att hitta en framåtsyftande lösning.

## 6.5 Försvarets övningar i Vättern

Vättern är Sveriges näst största sjö och i dag en viktig dricksvattentäkt för ca 280 000 personer med ett mål om att utöka för fler personer och större områden framöver. Sjön utgör med sin unika miljö och sitt säregna ekosystem ett viktigt Natura 2000-område. Vättern används också av Försvarsmakten som övnings- och testområde. Man har i dagsläget tillstånd för 30 skjutdagar och 69 000 skott per år, en markant ökning från tidigare tillåtna nivåer. Redan de tidigare tillåtna nivåerna hade en negativ inverkan på miljön i form av föroreningar m.m. Vi har förståelse för att Försvarsmakten behöver öva, men vi anser att övningarna i och vid Vättern behöver begränsas. Det behöver således finnas en jämvikt mellan försvarets intressen av att öva och de miljöintressen och behov av att säkra rent dricksvatten som finns.

Dagens övningar innebär att stora mängder ammunition hamnar i sjön samtidigt som den tidigare ammunitionen ligger kvar. Samövningar med internationella förband innebär också att okänd ammunition kan spridas i området. Vättern används dessutom som plats för utbildning av Försvarsmaktens piloter, s.k. skolflygning, vilket ytterligare utgör en påfrestning för den omgivande miljön, både vad gäller buller och föroreningar.

Det finns långtgående planer på att Vättern i framtiden ska försörja ytterligare ett stort område och många hushåll med dricksvatten. Med sådana framtidsplaner är det om möjligt ännu viktigare att värna en så viktig dricksvattentäkt som Vättern.

Mot bakgrund av detta anser Vänsterpartiet att det är av stor vikt att föroreningen av Vättern som orsakas av militära övningar upphör, att möjligheterna av ett totalstopp för Försvarsmaktens övningar i och runt Vättern utreds och att en sanering av Vätterns botten av gammal ammunition m.m. sker.

Regeringen bör uppdraga åt Försvarsmakten att ta fram en handlingsplan för att minska föroreningen av Vättern orsakad av militära övningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör även utreda möjligheterna till ett totalstopp för Försvarsmaktens övningar i och runt Vättern. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

## 7 Internationella militära insatser

Vänsterpartiet vill att Sveriges försvarsmakt ska kunna hjälpa till internationellt och vid behov agera fredsbevarande i andra delar av världen. Vi värnar folkrätten, mänskliga rättigheter och konfliktförebyggande insatser. Det svenska försvaret deltar i internationella insatser, inte för att kriga, utan för att vara med och säkra fred och bygga upp samhällen, tillsammans med stora civila insatser med bistånd och utvecklingsarbete. Vänsterpartiet vill framföra ett stort tack till alla som har deltagit i internationella insatser, militära såväl som civila. Det är otroligt viktigt att veteranerna får det stöd och den hjälp de behöver när de har kommit hem från sin insats.

För Vänsterpartiet är det en förutsättning att det finns en tydlig folkrättslig grund för att delta i internationella insatser. Alla beslut om militärt våld som en sista utväg för att skydda freden och de mänskliga rättigheterna ska ske på FN:s uppdrag eller någon annan folkrättslig grund. Dessutom är det viktigt att göra en enskild bedömning i varje enskilt fall. Det är t.ex. därför vi har sagt ja till ett svenskt deltagande i FN-insatsen Minusma i Mali och samtidigt säger nej till ett svenskt deltagande i den franskledda insatsen Task Force Takuba i samma land.

Sverige ska enbart delta i internationella militära insatser under FN-mandat. FN är den viktigaste internationella organisationen för frågor som rör konflikter, säkerhet och nedrustning, även om FN också har brister som måste åtgärdas. Genom folkrätten har FN en särställning som det organ som kan ge mandat till internationella militära insatser på folkrättslig grund. Vänsterpartiets önskan är att FN ska ha kapacitet och förmåga att genomföra alla internationella insatser själva. Så är dock inte fallet. Under det senaste decenniet har FN delegerat genomförandet av ett stort antal internationella insatser till andra organisationer. Vänsterpartiet har därför i vissa fall stöttat svenskt deltagande i insatser som beslutats av FN men genomförts av andra organisationer eller länder. Det ska dock finnas mycket goda skäl för att Sverige ska delta i en sådan insats. För att FN som organisation och dess fredsbevarande insatser ska stärkas krävs att de enskilda staterna arbetar för att så ska ske.

Vänsterpartiet har tidigare stått bakom den svenska utbildningsinsatsen i Irak när frågan varit uppe för beslut i riksdagen. Det har grundat sig i vår vilja att Sverige solidariskt ska ställa upp när världssamfundet efterfrågar det, när det finns folkrättsligt mandat och särskilt i fall som detta när ett enskilt land är i behov av hjälp med att bekämpa en farlig och mäktig terrororganisation som Daish. Operationen har dock kommit att förändras till sin karaktär, och OIR har i praktiken kommit allt närmare NMI, Natoinsatsen. Vänsterpartiet är kritiskt till att Sveriges försvar i allt högre utsträckning integreras i Natos strukturer och med Natoländernas försvarsorganisationer. Det gör att vi inte heller längre kan stödja ett svenskt deltagande i den militära utbildningsinsatsen. För vidare läsning se vår motion med anledning av proposition 2020/21:21 Fortsatt svenskt deltagande i den militära utbildningsinsatsen i Irak (2020/21:3741).

Vänsterpartiet säger också nej till ett fortsatt svenskt deltagande i Natos utbildnings- och rådgivningsinsats Resolute Support Mission i Afghanistan. Sverige ska inte fortsätta att delta i en internationell insats som i grunden har misslyckats. Vi ser insatsen som en fortsättning på den Natoleda ISAF-insatsen (International Security Assistance Force), som vi varit starkt kritiska till. Erfarenheterna från Afghanistan visar att väpnade insatser inte lett till ökad säkerhet för befolkningen. Vi ser samtidigt att Sveriges mervärde i Afghanistan ligger i civila och politiska insatser, inte i deltagande i den militära konflikten i landet. Sverige borde arbeta för att FN ska få det direkta ansvaret för den fortsatta processen, både civilt och militärt. För vidare läsning se vår motion med anledning av propositionen Fortsatt svenskt deltagande i Natos utbildnings- och rådgivningsinsats Resolute Support Mission i Afghanistan (2020/21:3744).

## 7.1 Genusperspektiv vid internationella insatser

Det är viktigt att Sverige agerar både nationellt och internationellt för att förbättra arbetet med FN:s resolutioner 1325 och 1820. Förutom ökad andel kvinnor i fredsfrämjande insatser måste det finnas ett genusperspektiv på de internationella insatserna. Anställda inom internationella insatser har vid upprepade tillfällen missbrukat sin maktposition genom att utnyttja kvinnor och flickor sexuellt. Förutom de direkta konsekvenserna för den utsatta motverkas det faktiska syftet med den internationella närvaron. Genom att bidra till den organiserade brottsligheten, som ofta kontrollerar prostitution och människohandel, upprätthålls instabiliteten och våldet i landet. Meddelarfriheten måste gälla även för anställda inom Försvarmakten som påtalar missförhållanden gällande sexuellt våld, oavsett om de arbetar i Sverige eller internationellt. Regeringen bör därför i kontakt med berörda myndigheter säkerställa att det finns tillgänglig information och nödvändiga rutiner för att möjliggöra uppgiftslämnande gällande sexuellt våld, sexuella trakasserier eller liknande missförhållanden för anställda inom Försvarmakten oavsett arbetsplats. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sverige bör verka för att alla samarbetsländer vid internationella insatser ska ha en handlingsplan för att implementera FN:s resolution 1325. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För vidare läsning se vår motion En feministisk säkerhetspolitik (2017/18:532).

## 8 Integritet och signalspaning

I propositionen skriver regeringen om att signalspaningslagstiftningen bör ses över. Syftet är att som man säger säkerställa att Sverige har en lagstiftning som, med hänsyn till omvärldsutvecklingen och totalförsvarets förändrade behov, erbjuder ett effektivt och ändamålsenligt stöd för svensk utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik och för kartläggningen av yttre hot mot landet, samtidigt som tillbörlig hänsyn fortfarande tas till enskildas personliga integritet. Regeringen avser att återkomma i frågan.

Vänsterpartiet värnar demokratiska grundvärden som rättssäkerhet och skyddet för den personliga integriteten. Vi vill samtidigt inte försvåra de brottsbekämpande myndigheternas arbete med att utreda och beivra brott. Därför är vi även angelägna om att det finns ett regelverk som ger ett gott skydd för Sveriges och landets invånares



säkerhet. Det måste kunna ställas höga krav på att terrorism och grov brottslighet bekämpas på ett effektivt sätt med hjälp av lagstiftning som bygger på de grundläggande rättsliga principerna i en rättsstat. Lagstiftningen och de medel som används måste samtidigt omgärdas av de strängaste restriktioner. De viktigaste restriktionerna har vi i våra egna grundlagar och Europakonventionen till skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. Det handlar således om att skydda den demokratiska rättsstaten i flera bemärkelser.

Ett av fundamenten i en rättsstat är att medborgarna åtnjuter ett effektivt skydd mot statens maktutövning; den enskilda medborgaren ska vara tryggad mot statens missbruk av rättsordningen.

Den andra bärande principen i vår rättsordning är proportionalitetsprincipen. Principen innebär att de åtgärder som det allmänna använder sig av för att uppnå ett visst syfte inte får vara mer betungande eller mer långtgående än vad som kan anses nödvändigt för att uppnå det eftersträfvade syftet. Vi ser med stor oro på den utveckling som skett sedan i början av 2000-talet och som i dag lett till att vi börjar närma oss ett övervakningssamhälle. Frågor om personlig integritet och mänskliga rättigheter får gång på gång stå tillbaka. Varje inskränkning har motiverats utifrån skenbart goda syften som effektivare brottsbekämpning och ett generellt ökat skydd för invånarna. Varje inskränkning som godtas tenderar att bereda väg för ännu fler och mer ingripande skärpningar. Konsekvenserna för samhällsklimatet och demokratin på lång sikt är svåra att överblicka.

Enligt Vänsterpartiet måste samtliga redan genomförda, föreslagna och kommande åtgärder som syftar till att bekämpa terrorism och våldsbejakande extremism bedömas som en helhet. Frågan vi ställer oss är om dessa åtgärder sammantaget är proportionella i förhållande till syftet och om de är effektiva för att uppnå målet.

Vänsterpartiet har sedan tidigare varit kritiskt till utformningen av den s.k. FRA-lagen och signalspaning som företeelse (mot. 2006/07:Fö2, mot. 2013/14:Fö4 och mot. 2016/17:3570). Våra ställningstaganden tar bl.a. sin utgångspunkt i att det är grundläggande i ett demokratiskt samhälle att upprätthålla en tydlig rågång mellan militär och polis.

Vi står fast vid vårt tidigare ställningstagande att massavlyssning utan konkret misstanke om brott inte är rimlig. Det är inte värdigt en demokrati. Vi har tidigare skrivit en motion till riksdagen om att de aktuella lagarna som reglerar signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet bör omarbetas och att signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet som huvudregel enbart ska få ske vid misstanke om brott. För vidare läsning, se vår motion med anledning av proposition 2018/19:96 Polisens tillgång till underrättelser från Försvarets radioanstalt (2018/19:3075).

Regeringen har i den nu aktuella propositionen aviserat en utredning som ska se över behovet av en förändrad lagstiftning. I översynen ska bl.a. frågan om rätten att inrikta signalspaning ingå. Vänsterpartiet ser detta som ett ytterligare steg mot ett övervakningssamhälle som innebär massavlyssning på ytterst oklara grunder och avfärdar det därför bestämt. Vi vänder oss också mot alla steg mot att öppna upp för signalspaning inom Sveriges gränser.

## 9 Vapenexport

Regeringen skriver i sin proposition kort om försvarsmaterielexport och exportstödande verksamhet, men utan att nämna vikten av demokrati och mänskliga rättigheter. Bland köparna av svenska vapen under 2019 återfinns en lång rad diktaturer, krigförande stater och länder som begår grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna. Vi återfinns även länder som tar stora steg tillbaka i sin demokratiutveckling och där vi ser att våld och förföljelse av minoriteter och politisk opposition ökar. Dubbelmoralen i svensk vapenexport blir tydligast i vapenexporten till de stater som krigar i Jemen. Samtidigt som regeringen talar om vikten av demokrati, fred och kvinnors rättigheter beväpnar Sverige krigförande diktaturer som systematiskt kränker kvinnors rättigheter och bombar det jemenitiska folket. Sverige kommer inte med trovärdighet att vara en röst för mänskliga rättigheter någonstans på jorden så länge denna vapenexport fortsätter. Vänsterpartiets mål är tydligt. Vi vill se en värld i fred, utan vapen. Därför menar vi att Sveriges vapenexport på sikt helt ska avvecklas.

Vänsterpartiet anser att det är under all kritik att den lagstiftning som det tog sju år att arbeta fram inte verkar ha bidragit till en minskning av svensk vapenexport till krigförande och odemokratiska länder som syftet var, utan snarare tvärtom.

*Hanna Gunnarsson (V)*

*Jens Holm (V)*

*Yasmine Posio (V)*

*Håkan Svenneling (V)*

*Lotta Johnsson Fornarve (V)*

*Elin Segerlind (V)*

*Jessica Thunander (V)*